

Πρόλογος

Ήμουν πέντε χρονών όταν πρωτοπάτησα το πόδι μου σε φυλακή. Ένας αστυνομικός χτύπησε την πόρτα μας ένα βράδυ και είπε στη μαμά ότι ήταν ανάγκη να πάει ως τη φυλακή. Με πήρε μαζί της. Όταν φτάσαμε στο θυρωρείο, ο αστυνόμος ρώτησε: «Είσαι γυναίκα του Νταμάσιο Μπάκα;»

«Ναι».

«Τον συνέλαβαν γιατί οδηγούσε μεθυσμένος. Η εγγύηση είναι μια κατοστάρια. Βάλε την υπογραφή σου εδώ πέρα και φρόντισε να εμφανιστεί στο δικαστήριο».

«Τι είν' αυτά;»

«Τα χαρτιά της αποφυλάκισής του».

Ο αστυνόμος παρατήρησε το δισταγμό της.

«Καλά λοιπόν, θα μείνει μέσα ως την προσαγωγή του». Ο αστυνόμος σήκωσε τους ώμους, έκπληκτος με τη στάση της, και μας οδήγησε, πέρα από τα κελιά των κρατουμένων, στο θάλαμο με τους μεθυσμένους.

Βρόμαγε κάτουρο και ξερατό. Κρατούσα σφιχτά το χέρι της μητέρας. Οι διάδρομοι ήταν σκοτεινοί και καταθλιπτικοί, και ακόμα κι ο παραμικρός θόρυβος αντηχούσε δυσίωνα μες στο θάλαμο. Σταθήκαμε μπροστά σ' ένα κελί όπου μερικοί άντρες κάθονταν και κοιτάγανε με βλέμμα απλανές τον τοίχο απέναντί τους. Κάποιοι κείτονταν κουλουριασμένοι στο πάτωμα, λιπόθυμοι.

«*Oye, Damacio, despierta!*!»* φώναξε ο αστυνόμος και βάρωσε τα κάγκελα με το κλομπ του.

Οι κρατούμενοι έριξαν μια ματιά προς τη μεριά μας με το απα-

* (ισπαν.) Ε, Νταμάσιο, ξύπνα! (Σ.τ.Ε.)

θές βλέμμα των μεθυσμένων, κι ένας απ' αυτούς ξύπνησε τον πατέρα μου σκουντώντας τον. Σηκώθηκε παραζαλισμένος. Πατώντας προσεκτικά πάνω από σώματα, πότε χάνοντας και πότε ξαναβρίσκοντας την ισορροπία του, πλησίασε τα κάγκελα. Έτριψε τη μούρη του κι ανοιγόκλεισε τα κατακόκκινα μάτια του.

«Έπρεπε να φέρεις μαζί σου κι αυτόν;» ρώτησε επικριτικά. Μετά, ολοφάνερα πληγωμένος από την παρουσία μου, πρόσθεσε: «Δεν θέλω να με βλέπει σ' αυτά τα χάλια. Βγάλε με από δω μέσα».

«Όχι» είπε η μαμά.

Την κοίταξε με γουρλωμένα μάτια. «Άκου δω, μη →». Τρέμοντας από οργή, μου έριξε μια ματιά και έκανε μια προσπάθεια να συγκρατηθεί.

Σταθήκαμε εκεί σιωπηλοί για λίγα δευτερόλεπτα. Μετά η μαμά φώναξε: «Δεν σε θέλουμε κοντά μας!»

Άπλωσε το χέρι μέσ' απ' τα κάγκελα προς το μέρος μου αλλά η μαμά με τράβηξε απότομα μακριά του· το χέρι της έσφιγγε το δικό μου και με πονούσε. Ήθελα να της πω να μην αφήσει τον πατέρα εκεί. Φοβόμουνα μήπως πάθαινε κάποιο κακό ή τον κατάπινε το σκοτάδι, και δεν τον βλέπαμε ποτέ ξανά. Τα κάγκελα, βαμμένα πράσινα, οι δεσμοφύλακες με όπλα, κλειδιά και σκυθρωπές φάτσες, οι στρώσεις βρόμας πάνω στους τοίχους και το πάτωμα, οι αξύριστοι άντρες χωρίς δόντια, με τα κατακόκκινα πρησμένα μάτια και τα γδαρμένα πρόσωπα – όλα αυτά με γέμιζαν τρόμο. Προσπάθησα να ελευθερώσω το χέρι μου από τη λαβή της μητέρας και να γυρίσω πίσω σ' αυτόν, αλλά εκείνη μου το έσφιξε ακόμα πιο δυνατά και με έσυρε μαζί της.

«Γύρνα πίσω!» γρύλισε ο πατέρας μου με φωνή αλλοιωμένη από την ένταση και το παράπονο, όμως η μαμά άνοιξε την πόρτα και φύγαμε. Ήθελα να του πω ότι λυπόμουνα. Δεν ήθελα να μείνει στη φυλακή. Μόνο όταν έπινε απειλούσε να δείρει τη μαμά, έκανε το αμάξι, συμπαράλια, έχανε το μισθό του στα χαρτιά ή, μερικές φορές, εξαφανιζόταν για πολλές μέρες. Εκείνη την εποχή, όμως, δεν έπινε. Έπρεπε να τον είχαμε αφήσει να έρθει μαζί μας στο σπίτι.

Όταν έμπαινε μέσα τρεκλίζοντας από το μεθύσι, ο Μιέγιο και η Μαρτίνα κρύβονταν κάτω απ' το κρεβάτι ή μες στην ντουλάπα, αλλά εγώ δεν τον φοβόμουν. Τον κρατούσα απ' το χέρι και τον οδηγούσα στην καρέκλα του, κι ύστερα αυτός με κάθιζε πάνω στα γόνατά του και, σουρωμένος, βαριαναστέναζε λέγοντας πόσο πολύ λυπότανε που έπινε και που δεν ήτανε καλύτερος πατέρας. Όσο κι αν φοβόμουν τη φυλακή, ήθελα να κάτσω στο πάτωμα έξω απ' το κελί του και να του κρατάω το χέρι, επειδή με είχε ανάγκη.

Για πολλές βδομάδες μετά, η φωνή του πατέρα μου πίσω απ' τα κάγκελα αντηχούσε στο κεφάλι μου καθώς χαζολογούσα στην αυλή ή κοιμόμουν δίπλα στη μητέρα μου στο στενό κρεβάτι. Είχα επιπτώσεις, όπου βίαιες δυνάμεις εκσφενδόνιζαν τον πατέρα μου στον αέρα: τινάζόμουν και στριφογύρναγα αλλά ποτέ δεν κατάφερα να τον πιάσω. Όταν ξυπνούσα και έμενα ασάλευτος στο κρεβάτι, μυρίζοντας το δέρμα της μητέρας μου, με το πρόσωπό μου χωμένο στα μαλλιά του αδελφού μου και το χέρι μου να σφίγγει εκείνο της αδελφής μου, ζάρωνα ακόμα πιο κοντά τους, γιατί φοβόμουν μήπως κάποιος παράξενος άνθρωπος, κάποιος κρατικός λειτουργός, έρθει και πάρει την αδελφή μου, τον αδελφό μου κι εμένα μακριά. Είχα ακούσει συνωμοτικούς ψίθυρους ανάμεσα στις θειάδες και τους θεούς μου στην κουζίνα της γιαγιάς. Με τον πατέρα στη φυλακή, φοβόμουν μήπως η μητέρα σκεφτόταν να μετακομίσουμε. Δεν είχα πια τη σιγουριά πως ο αδελφός μου, η αδελφή μου κι εγώ ήμασταν ασφαλείς.

Έξω από τους λεπτούς τοίχους της καλύβας μας, ουρλιάζανε άνεμοι που σάρωναν τις πεδιάδες του Νέου Μεξικού με βίαια βογκητά που μου θύμιζαν τη μιζέρια της φυλακής, τη σκοτεινή της μελαγχολία και τα πρόσωπα που με κοίταζαν μέσ' απ' τα κάγκελα. Θυμόμουν, ξανά και ξανά, τα αποκαμωμένα χαρακτηριστικά των φυλακισμένων με τα απλανή μάτια, που παρακάλαγαν να αφηθούν ελεύθεροι και με κοίταζαν σαν από κάποιον τόπο μακρινό.

Με τον καιρό θα εξοικειωνόμουν και με το παραπάνω με τέτοιου είδους μέρη, όχι μόνο με τα ίδια αυτά κελιά στο τέρμα της οδού

Γκαρσία, αλλά και με κάμποσα άλλα, σε διαφορετικούς αν και εξίσου σκονισμένους δρόμους, με διαφορετικούς αλλά παρόμοιους δεσμοφύλακες, διαφορετικούς αλλά παρόμοιους άντρες. Εκείνη η πρώτη εμπειρία, ωστόσο, ποτέ δεν έσβησε απ' το μυαλό μου. Παρέμεινε ένα σταθερό, βασανιστικό σημείο αναφοράς, ένα σημείο αναφοράς στο οποίο θα επέστρεφα ξανά και ξανά. Είτε σίμωνα κοντά της είτε πάσχιζα να ξεφύγω απ' αυτήν, η φυλακή πάντα καθόριζε, κατά κάποιον τρόπο, το μέτρο της ζωής μου.

Ενώ μεγάλωνα, τα ίδια μου τα μάτια έφτασαν ν' αντικατοπτρίζουν εκείνα των μέθυσων, των ναρκομανών, των ζητιάνων, αυτών των απαρηγόρητων ανδρών, γυναικών και παιδιών καθώς και τις ιστορίες τους. Ήταν η ίδια απελπισία που είχα δει, μέσ' απ' τα κάγκελα, στα μάτια του πατέρα μου, η ίδια ιστορία. Με τα χρόνια, τα συνάντησα όλα: μάτια γεμάτα οργισμένη απελπισία, γεμάτα κουρασμένη απελπισία, γεμάτα παρανοϊκή απελπισία· τα γεμάτα απελπισία μάτια ενός γέρου που δεν μπορεί πια να πολεμάει την αδικία· μάτια πλημμυρισμένα με τη ζοφερή απελπισία του τρόμου ή της ψυχικής ασθένειας· τα βασανισμένα μάτια ενός παιδιού που κλαίει σε μια γωνιά. Με τον καιρό, τα ίδια μου τα μάτια θα φάνε-ρωναν όλα αυτά τα συναισθήματα. Η ίδια μου η φωνή, καλώντας μέσα από άλλα κάγκελα, θα γινόταν ένα με τη μακρινή ηχώ της φωνής του πατέρα μου και θα μας επέτρεπε να ανταλλάξουμε, αναμεταξύ μας, οριστική αλλά ποτέ αρκετή κατανόηση, αγάπη και συγχώρεση.

Πέντε χρόνια κράτησε η τελευταία μου παραμονή στη φυλακή. Ποινή βαριά σε τόπο ασήκωτο – στη Φλόρενς, μια φυλακή υψίστης ασφαλείας στην Αριζόνα. Βρέθηκα εκεί όπως ακριβώς είχα βρεθεί και στις άλλες, επειδή ήμουν ένα φτωχόπαιδο με μπόλικη οργή και λάθος χρώμα δέρματος κι επειδή τα είχα σκατώσει ξανά, αν και, εκείνη τη φορά, ήμουν αθώος για τα συγκεκριμένα αδικήματα που με είχαν κατηγορήσει. Ήμουν μόλις είκοσι ενός χρονών, νέος ακόμη, αλλά ως τη στιγμή εκείνη είχα ήδη μακρά θητεία στις φυλακές. Υπάρχουν άντρες που μετράνε τη ζωή τους με άλλους όρους – με

παιχνίδια μπάσκετ, εκδρομές για ψάρεμα, φίλους απ' το σχολείο, ταινίες που έχουν δει, φορές που ξενοκοιμήθηκαν· αυτά τα πράγματα, αν μου είχαν ποτέ συμβεί, δεν ήταν παρά στιγμές περαστικές σε σχέση με τις φορές εκείνες που είχα κάτσει καρφώνοντας με το βλέμμα τούς τοίχους ενός κελιού για ώρες, μέρες και μήνες στη σειρά.

Όχι, η φυλακή δεν ήταν κάτι ξένο για μένα όταν έφθασα στη Φλόρενς· προετοιμαζόμουν γι' αυτήν από μικρός. Την είχα επισκεφθεί χίλιες φορές μέσ' απ' τις κραυγές του πατέρα μου και των μεθυσμένων θείων μου, μέσ' απ' τις κατσάδες της μάνας μου καθώς έσφιγγε τα χείλη της από οργή, μέσ' απ' τις στριγκές επιπλήξεις των καλογριών στο ορφανοτροφείο Σεντ Άντονι, μέσ' απ' τις μομφές εκείνων των μεγάλων που μου έλεγαν ότι δεν ανήκω πουθενά, ότι δεν ταιριάζω πουθενά, ότι είμαι ένας περιθωριακός. Σεκιοριτάδες και διευθυντάδες με ακολουθούσαν στους διαδρόμους καταστημάτων, Άνγκλο* νοικοκυρούλες που περπάταγαν προς το μέρος μου έσφιγγαν νευρικά επάνω τους τις τσάντες τους όταν περνούσα δίπλα τους. Ένιωθα να με κατακρίνει η κοινωνία κάθε φορά που βρισκόμουν σε δημόσιους χώρους, μου απαγορευόταν η είσοδος σε ορισμένες γειτονιές ή εστιατόρια, οι υπάλληλοι στις διάφορες υπηρεσίες με έβλεπαν με μισό μάτι, οι δάσκαλοι στο σχολείο μου φέρονταν σαν σε δούλο, οι κοινωνικοί λειτουργοί με κατέτασσαν στους ταραξίες, οι αστυνομικοί με χλεύαζαν και οι δικαστές με περιφρονούσαν, επειδή είχα ισπανική προφορά και μελαψό δέρμα. Νιώθοντας παρακατιανός σ' έναν κόσμο γεμάτο λευκούς, ξένος και ντροπιασμένος, λαχταρούσα να ζήσω σ' έναν άλλον τόπο, έξω από την κοινωνία. Όταν πια έφτασα στη Φλόρενς, ένα κομμάτι του εαυτού μου πίστευε πως ανήκα εκεί.

Αν όμως η φυλακή ήταν ο τόπος της κατάπτωσης μου, ένας τόπος όπου η ανθρωπιά μου κουκουλώθηκε απ' το τραχύ ύφασμα

* Άνγκλο: Λευκός κάτοικος των Ηνωμένων Πολιτειών ο οποίος δεν έχει καταγωγή από τη Λατινική Αμερική. (Σ.τ.Ε.)

της πιο πρωτόγονης κοινωνίας ανδρών, ήταν επίσης και ο τόπος της ανάστασής μου. Έγινα άλλος άνθρωπος, όχι επειδή η φυλακή μου έκανε καλό, αλλά σε πείσμα των καταστροφικών της δυνάμεων. Στη φυλακή έμαθα να πιστεύω στον εαυτό μου και να ονειρεύομαι μια καλύτερη ζωή.

Πάντα χρησιμοποιείς ό,τι σου είναι διαθέσιμο και προσιτό, ανεξάρτητα από τις συνθήκες. Έκανα ό,τι χρειάστηκε για να επιβιώσω. Ήμουν όμως και αποφασισμένος να μη γίνω αυτό που, βαθιά μες στην καρδιά μου, ήξερα πως δεν ήμουν: δεν θα τους άφηνα να με κρατάνε υπό την επιτήρηση του κράτους. Και ήμουν και τυχερός. Επειδή, σ' εκείνο το μέρος όπου η ζωή και ο θάνατος βρίσκονται καθημερινά σε σύγκρουση και όπου η σωστή επιλογή είναι πολύ συχνά η πιο δύσκολη, μπόρεσα ν' απλώσω το χέρι, να βρω μια τοσηδά ακρούλα και να γαντζωθώ πάνω στην εύθραυστη ξέρα της ελπίδας. Η ελπίδα δεν με στήριξε όλες τις στιγμές, όπως δεν θα είχε στηριξει κι άλλους με τον ίδιο τρόπο, αλλά έκανε τη δουλειά της έτσι ώστε να σταθώ σιγά σιγά στα πόδια μου. Απλούστατα, έμαθα να διαβάζω και να γράφω.

Η γλώσσα μου χάρισε έναν τρόπο να κρατάω το χάος της φυλακής υπό έλεγχο και να το εμποδίσω να με καταπιεί: ήταν το όπλο εκείνο που μου επέτρεψε να αντιμετωπίσω και να κατανοήσω το παρελθόν μου, ακόμα και να αντλήσω από αυτό κάποιες συναρπαστικές αλήθειες, και άνοιξε το δρόμο προς ένα μέλλον που βασιζόταν όχι στο φόβο, την πικρία ή την απάθεια, αλλά στη συμπονετική ανάμιξη με τη ζωή των άλλων και σε μια πίστη ότι κάπου ανήκα.

Από τότε είμαι συγγραφέας, ποιητής. Η ποίηση έγινε κάτι που έλπιζα να φτάσω και να φανώ αντάξιός του. Όριζε το πώς έβλεπα τον κόσμο και το σκοπό της ύπαρξής μου μέσα σ' αυτόν. Ποτέ δεν υπήρξε η απάντηση στα πάντα, και δεν θα μπορούσε ποτέ να γίνει. Υπήρξαν φορές που χρειάστηκε ν' αφήσω κάτω την πένα μου και να παλέψω με τις γροθιές μου, και μερικές φορές, όταν λαχταρούσα απαντήσεις να ανακουφίσουν τον βασανιστικό πόνο της ίδιας μου της επιβίωσης, δεν υπήρχε καμιά. Όμως, η ποίηση με βοήθησε να

γίνω ο άνθρωπος που είμαι σήμερα, ξυπνώντας δημιουργικά στοιχεία που για πολύ καιρό είχαν παραμείνει σε λήθαργο μέσα μου, ανοίγοντας το μυαλό μου σε νέες ιδέες, και επιτρέποντας στο νου μου να τραφεί με εναλλακτικούς τρόπους ύπαρξης. Η ποίηση ενίσχυσε τον αυτοσεβασμό μου. Μου πρόσφερε ένα μονοπάτι για να εξερευνήσω ορίζοντες που θα πλούτιζαν τη ζωή μου, ένα μονοπάτι που ακόμα και σήμερα ακολουθώ.

Ο άνθρωπος που έχω γίνει, που κάθεται και γράφει σ' αυτή την καρέκλα, σ' αυτό το γραφείο, σφυρηλατήθηκε μέσ' από τιτάνιους αγώνες και απροσδόκητες ευλογίες, παρ' όλο το απάνθρωπο περιβάλλον της φυλακής που είχε στόχο να τον καταστρέψει. Η φυλακή ήταν ο πιο τρομακτικός εφιάλτης που έζησα ποτέ μου. Με εκμηδένισε σε τέτοιο βαθμό, που κουλουριαζόμουν στη σκοτεινή γωνιά ενός κελιού, άλλοτε τρέμοντας από το φόβο, κι άλλοτε γεμάτος τόση οργή και μίσος κατά του εαυτού μου ώστε θα προτιμούσα να πέθαινα. Ποτέ δεν διηγήθηκα ολόκληρη την ιστορία της μεταμόρφωσής μου, μιαν ιστορία που τώρα πιστεύω πως είναι σημαντική, ειδικά για τους γιους μου που παίζουν στο δωμάτιό τους. Θέλω να ξέρουν τι νιώθω στα βάθη της καρδιάς μου και να μην μπερδεύτουν από αντιφατικές φήμες και διαδόσεις, διερωτώμενοι ποιες απ' αυτές είναι αληθινές. Όταν ζητούσα απ' τον πατέρα μου να μου πει την ιστορία του, δεν απαντούσε ποτέ. Όταν ζητούσα από τη γιαγιά μου να μου διηγηθεί τη δική της, δεν ήθελε τότε να το κουβεντιάσει. Οι γιοι μου δεν θα χρειαστεί να ρωτήσουν. Θέλω να μάθουν την ιστορία του πατέρα τους, και τα καλά και τα κακά της κομμάτια. Θέλω να μοιραστώ μαζί τους όλα όσα πέρασα, έτσι ώστε να κάνουν πιο συνετές επιλογές εκεί όπου εγώ δεν έκανα και θέλω να τους εμφυσήσω το θάρρος και την τιμή που χρειάζονται για να ζήσουν μια καλύτερη ζωή.

Είναι επίσης πολύ σημαντική για τον πατέρα μου, που ποτέ του δεν είχε την ευλογία και την καλοτυχία να ανακαλύψει ένα νέο μονοπάτι. Πιστεύω ότι η θλίψη που του προκάλεσε το γεγονός ότι ήμουν στη φυλακή τον έστειλε στον τάφο μια ώρα αρχύτερα. Αλλά

η αποτυχία του ως πατέρα μού έδωσε την αποφασιστικότητα και τη δύναμη για τον αγώνα μου για καλύτερη ζωή και με βοήθησε να γίνω καλύτερος άνθρωπος, ακόμα και σ' ένα μέρος σαν τη Φλόρενς. Αυτή η φυλακή υψίστης ασφαλείας ήταν ένας τόπος τρόμου και συνθλιπτικού πόνου, κι όμως ίσως όχι τόσο οδυνηρός, όσο άλλες φυλακές που επισκέφθηκα στη διαδρομή μου προς τα κει. Πρέπει να σας πω και γι' αυτές, επίσης.

